

MINTAQANI INNOVATSION RIVOJLANTIRISHGA TA'SIR QILUVCHI OMILLARDAN FOYDALANISH

Xudayberganov A.X.

Abu Rayhon Beruniy nomidagi Urganch davlat universiteti

Iqtisodiyot kafedrası mustaqil izlanuvchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20954498>

Annotatsiya. Ushbu maqolada mintaqani innovatsion rivojlantirishga ta'sir qiluvchi omillar, ularni mavjud imkoniyatlari va ulardan foydalanishning ilmiy salohiyatga asoslangan jihatlari yoritib berilgan.

Аннотация. В данной статье выделены факторы, влияющие на инновационное развитие региона, их существующие возможности и аспекты их использования на основе научного потенциала.

Abstract. This article discusses the factors affecting the innovative development of the region, their existing opportunities and aspects of their use based on scientific potential.

Kalit so'zlar. Innovatsiya, mintaq, omil, korxona, salohiyat, samaradorlik.

Ключевые слова. Инновации, регион, фактор, предприятие, потенциал, эффективность.

Key words. Innovation, region, factor, enterprise, potential, efficiency.

Bilamizki, raqamli texnologiya innovatsiya rejimini o'zgartiradi va innovatsiya subyektlari orasida innovatsion omillar alohida o'rinna egallaydi. Bu borada davlat innovatsion omillarni taqsimlashni aniqlashda muhim rol o'ynaydi. Shu sababli, innovatsion omillar taqsimotini to'g'ri tartibga solish uchun davlatga raqamli texnologiyalardan foydalanishga imkon berish uchun kelajakda ishlab chiqarish sanoatini sifatli rivojlantirish uchun asosiy energiya manbasini aniqlashtirish kerak [1]. Bu borada ishlab chiqarish sanoatining innovatsion mexanizmini tasvirlash uchun tizimli dinamik modeldan foydalaniladi va turli senariylarda innovatsiyalarning o'zgarishini prognoz qilish uchun tegishli parametrlar o'rnatiladi. Shu orqali fan va texnologiyaga davlat xarajatlari innovatsiyalar samaradorligini sezilarli darajada yaxshilashi mumkin. Keyinchalik esa axborot xarajatlari sarflanadi. Bunda davlat xarajatlari ijobiy rol o'ynashi uchun aniq miqyosga yetishi kerak.

Innovatsiya ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishning yetakchi yo'nalishi sifatida aholi hayot sifatiga ta'sir qiladi. Ustuvor innovatsion rivojlanishni amalga oshirish ichki innovatsion salohiyat va samarali boshqaruv ta'siridan kelib chiqadi. Ushbu tadbirlar innovatsion sohaning samaradorligini oshirishga qaratiladi. Ammo, innovatsion sohada amalga oshirilayotgan tadbirlar samaradorligini aniqlashga oid yondashuvlar ishlab chiqilmagan. Shu bois, innovatsion o'zgarishlar

samaradorligi masalalari to'g'ridan-to'g'ri mintaqaviy tizimlarda mavjud bo'lgan aniqlangan tendensiyalar va namuna xususiyatlariga bog'liq bo'ladi. Mintaqani innovatsion rivojlantirishga ta'sir qiluvchi omillardan foydalanish borasida innovatsion yondashuv nuqtai nazaridan ijtimoiy-iqtisodiy tizimlarning rivojlanish omillari va shart-sharoitlarini o'rganish quyidagi muammolarni hal qilishga imkon beradi [2]:

- mintaqaviy tizimlarning samarali ishlashining eng muhim omillarini izlab topish;
- mintaqaning innovatsion rivojlanishining institutsional sharoitlarini aniqlash;
- innovatsion rivojlanishga ta'sir qiluvchi omillarning o'zaro bog'liqligi va ierarxik tuzilishini aniqlash;
- ilmiy natija va investitsiya qilingan mablag'lar nisbati uchun maqbul mezonlarni aniqlash, eng kam xarajatlar bilan maksimal rentabellik shartlarini tanlash;
- mintaqaviy tizimlarning aniqlangan innovatsion rivojlanish omillarining integratsiya ta'siriga javobini baholash.

Shuningdek, mintaqaviy rivojlanish xususiyatlari va tendensiyalarini hisobga olmasdan va omillarning innovatsion faoliyatga ta'sir qilish darajasini o'rganmasdan, innovatsion yondashuv nuqtai nazaridan ijtimoiy-iqtisodiy tizimlarning rivojlanish shartlarini aniqlab bo'lmaydi. Bu borada mintaqaning innovatsion rivojlanishi va barqaror iqtisodiy o'sishining muhim sharti sifatida innovatsion faoliyatga xos omillar tasnifi va ta'sir darajasini aniqlash talab etiladi [3]. Buning uchun quyidagi vazifalarni hal qilish lozim:

- hududiy tizimlar faoliyati xususiyatlari, hududning innovatsion rivojlanishining institutsional jihatlar hamda mintaqaning innovatsion rivojlanish omillari ta'sirini aniqlash;
- eng yuqori natijalar va eng kichik xarajatlarning qulay nisbati mezonlarini tanlash.

Shular bilan birgalikda, mintaqani innovatsion rivojlantirishga ta'sir qiluvchi omillardan foydalanishda ilmiy va innovatsion salohiyat quyidagi chora-tadbirlarni amalga oshirishni belgilaydi:

1) iqtisodiyotdagi tarkibiy o'zgarishlar intensivligi va tabiati (eskirgan, xom ashyo va energiya talab qiladigan tarmoqlarni qisqartirish, yuqori texnologiyali faoliyatni rivojlantirish);

2) mamlakat iqtisodiyotining ilg'or texnologik uskunalari, uning resurslarni tejaydigan va tejamkor texnologiyalarga yo'naltirilganligi;

3) ishlab chiqarishda rentabellik va mehnat unumdorligini oshirish, ish bilan bandlik nisbati va kapital samaradorligini oshirish;

4) innovatsiyalarni eksport qilish va joriy etishda mamlakatning xalqaro maydondagi rolini oshirish.

Biroq, ilmiy va innovatsion salohiyat ta'siri ostida quyidagi ijobiy transformatsion tendensiyalar yuzaga keladi [4].

- kichik va yirik korxonalarni texnik-iqtisodiy mezonlarga muvofiq optimallashtirish firmalarning tashkiliy tuzilmasini doimiy ravishda takomillashtirish va ularning korporativ aloqalarini mustahkamlashga yordam beradi;

- o'sib borayotgan innovatsion jarayonlarning o'zaro bog'liqligi iqtisodiyotning innovatsion asoslarini tashkil etuvchi va mintaqalararo xo'jalik yurituvchi subyektlarni bosqichma-bosqich yaratishni boshlaydigan yirik xo'jalik yurituvchi subyektlarning ahamiyatini oshiradi;

- innovatsion jarayonlar jahon bozorini sezilarli darajada o'zgartiradi. Bu, turli yangiliklar, jumladan nomoddiy yangiliklar (g'oyalar, nou-xau, malaka, patentlar, loyihalar va ma'lumotlar) bilan to'yingan bo'lsa-da, raqobatning tabiati sifat jihatidan o'zgarib boradi. Hamkorlik mustahkamlanib, innovatsion loyihalarni amalga oshirish va innovatsion jarayonlarni tashkil etishda raqobatchilar rollari taqsimlanmoqda, innovatsion bozor prognoz qilinadigan va tartibga solinadi;

- progressiv innovatsion jarayonlar texnologik bazani mustahkamlaydi hamda milliy iqtisodiyotlar hamda tarmoq va tarmoqlararo iqtisodiy tizimlarning o'zaro bog'liqligini oshiradi;

- ishlab chiqarishning modulliligi oshadi, uning bozorda moslashuvchanligi oshadi, kam sonli ishchilar va tabiiy resurslarni qayta ishlaydigan yangi turdagi korxonalar shakllanadi. Ammo, ularning yangiligi tufayli ular yuqori rentabellik va mehnat unumdorligi ko'rsatkichlari bilan ajralib turadi.

Mintaqani innovatsion rivojlantirishga ta'sir qiluvchi omillar ta'sirida iqtisodiyotning ayrim tarmoqlarida turli xil ilmiy-texnik taraqqiyot innovatsion o'zgarishlarni oldindan belgilab beradi. Bu esa xom ashyoni qazib olish va qayta ishlashning yangi, yanada ilg'or usullariga o'tish, mintaqa iqtisodiyotining boshqa tarmoqlari bilan munosabatlar tarkibi va parametrlarining o'zgarishi hamda mahsulotning yangi turlaridan foydalanish bilan belgilanadi. Ilmiy-texnik taraqqiyotning ishlab chiqarishga bevosita ta'siri bilvosita shular bilan to'ldiriladi.

Texnopolislar tarkibiga ilm-fan va yuqori texnologiyali ishlab chiqarish obyektlari asosida rivojlanadigan shaharlar yoki nisbatan mustaqil shahar subyektlari kiradi. Texnopolislarga tavakkalchilik kapitalidan foydalangan holda ilmiy-texnik firmalarni birlashadigan innovatsiyalar “inkubatorlari” kirishi mumkin.

Ilmiy-texnika parki rivojlangan infratuzilmaga ega bo'lgan yirik universitetlar atrofida tayyorlangan hududlarda tashkil etilgan ilmiy-tadqiqot institutlari, laboratoriyalar va ilmiy-tadqiqot fabrikalari majmuasi kabilardan tarkib topadi.

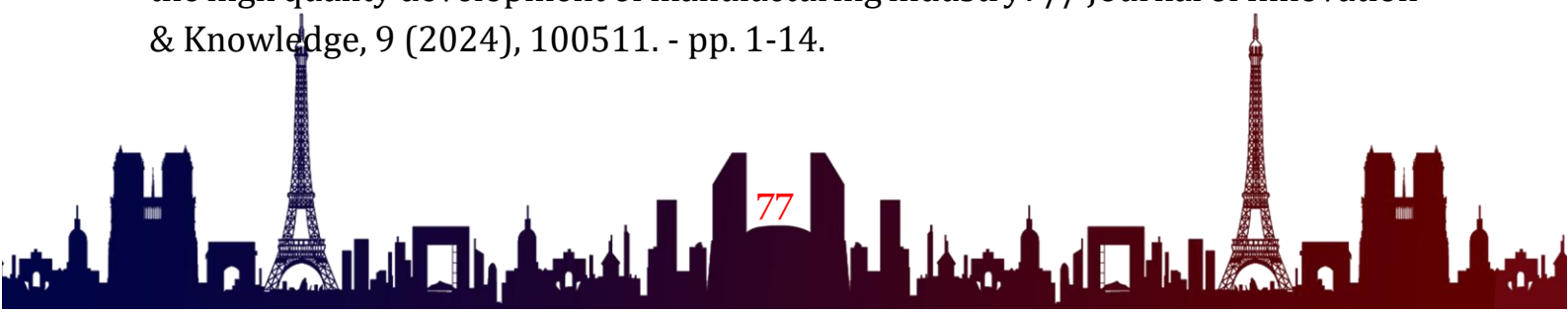
Texnopark yuqori texnologiyalar va yuqori texnologiyali firmalarni rivojlantirish uchun yaratiladi. Bu o'rta va kichik xavfli innovatsion korxonalarni ishlab chiqarish uchun o'ziga xos xususiyatga ega bo'ladi.

Maxsus iqtisodiy zonalar va ustuvor rivojlanish hududlari maxsus ish rejimiga ega bo'lgan mamlakat hududining bir qismiga aylanadi.

Ilmiy va innovatsion soha iqtisodiy kompleksning iqtisodiy munosabatlarni o'zgartirish sharoitida eng muhim o'zgarishlarga uchragan tarmoqlarini o'zida aks ettiradi. Ilmiy faoliyatni rivojlantirishning umumiy tendensiyalari mavjud ilmiy tadqiqotlarni tashkil qilinishi va ilmiy resurslar samaradorligini ko'rsatadi. Xulosa shuki, mintaqani innovatsion rivojlantirishga ta'sir qiluvchi omillardan foydalanishda ilmiy salohiyat keng ko'lamli va murakkab fundamental tadqiqotlarga yo'naltiriladi. Bunda ilmiy muassasalar, konstruktorlik byurolari va loyihalashtirish tashkilotlari faoliyatining qisqarishi bilan bog'liq tarkibiy o'zgarishlarni boshdan kechiradi. Boshqa tomondan, yirik shaharlar va ularning kichik tijoratga yo'naltirilgan ilmiy-tadqiqot institutlari ulushi o'sib boradi. Ular xorijiy texnologiyalarni keng joriy etish, marketing va reklama faoliyati bilan bog'liq alohida ixtisoslashtirilgan ilmiy-texnik xizmatlarni taqdim etadilar. Shu bois, innovatsion rivojlanishning turli yo'nalishlardagi omillari mavjud bo'ladi. Ularning tarkibi moliya-kredit tizimi, iqtisodiy tuzilma, tadqiqot bazasi, mintaqaning kadrlar salohiyatini shakllantirish va rivojlantirish tizimi, shuningdek boshqa hududlar bilan integratsiyalashgan o'zaro ta'sir, mintaqaning ijtimoiy-iqtisodiy raqobatbardoshligi va global darajaga chiqish imkoniyatlari bilan belgilanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Cui Li, Jie Zhu, Changqi Tao. How does the innovative factor allocation promote the high quality development of manufacturing industry? // Journal of Innovation & Knowledge, 9 (2024), 100511. - pp. 1-14.

2. Кисуркин А.А. Факторы, влияющие на инновационное развитие региона и их классификация по уровням управления. // Современные проблемы науки и образования, 2012, №2.
3. Юленкова И.Б. Факторы инновационного развития региона. // Russian journal of regional studies, Регионология, Том27, №4, 2019. - с. 663.
4. https://pidru4niki.com/1822061155777/rps/regionalna_ekonomika_naukovo-innovatsiyni_faktori_rozvitku

